

TIL VA MADANIYAT

ISSN 2181-922X

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2024 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2024 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosari: Nodir Jo'raqo'ziyev
Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farhod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odirxon Jamoldinova, Ziyoda Teshaboyeva.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabethta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Üşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editor in Chief: Nodir Jurakuziev

Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odirakhan Jamoldinova, Ziyoda Teshabaeva

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Нозлия Нормуродова

Теоретические вопросы антропоцентризма в контексте развития современной лингвистической науки.....6

Muqaddas Abdurahmanova

O'zbek va turk tillaridagi leksik omonimlarni lingvokognitiv aspektida tadqiq etish asoslari.....26

Elçin İbrahimov

Günümüzde Türk Devlet ve Topuluklarında Ortak İletişim Dili Sorunu...44

Eldar Asanov

Turk-run bitiklari ilk o'rta asrlar O'rta Osiyo turklarida ijtimoiy status, ijtimoiy notenglik va xotira kategoriyalarini tushunish manbasi sifatida.....57

Hasamuddin Hamdard

Afg'oniston o'zbek tili va adabiyotiga matbuotning ta'siri.....77

Adabiyotshunoslik

Oybarchin Abdulhakimova

Abdulla Oripov lirik konsepsiyasining adabiy-estetik muhit bilan mushtarakligi.....85

Mahira Hajiyeva

Ufq tushunchasi hamda adabiyotda utopik va distopiya tushunchalarining kesishishi.....100

Sotsiologiya. Psixologiya

Sabohat Kalanova

O'zgaruvchan jamiyatda avlodlar almashinuvi jarayonlarining differentsiatsiyasi.....112

Tarix. Manbashunoslik

Azizullah Aral

Qadim Xurosondagi Navoiy obidalarining bugungi ko'rinishi.....124

CONTENT

Linguistics

Nozliya Normurodova

Theoretical Issues of Anthropocentrism in the Context of the
Development of Modern Linguistic Science.....6

Muqaddas Abdurahmanova

Basics of Research of Lexical Homonyms in the Uzbek and Turkish
Languages in the Linguocognitive Aspect.....26

Elchin Ibrahimov

The Problem of Common Communication Language in Turkish
State and Community Today.....44

Eldar Asanov

Old Turkic Inscriptions as a Source for Understanding the
Categories of Social Status, Social Inequality, and Memory
among Early Medieval Turks in Central Asia.....69

Hasamuddin Hamdard

The influence of the Press on the Uzbek Language and Literature of
Afghanistan.....77

Literature

Oybarchin Abdulhakimova

The commonality of Abdulla Oripov's lyrical Conception with the
literary-aesthetic environment.....87

Mahira Hajiyeva

Concept of Horizon and the Intersection of Utopian and Dystopian
Visions in Literature.....100

Sociology. Psychology

Sabohat Kalanova

Differentiation of Processes of Generational Exchange in a
Changing Society.....112

History. Source studies

Azizullah Aral

Today's View of Navoi Monuments in Ancient Khorasan.....124

Afg'oniston o'zbek tili va adabiyotiga matbuotning ta'siri

Hasamuddin Hamdard¹

Abstrakt

Afg'onistonda demokratik davlat yuzaga kelishi bilan so'z va matbuot erkinligi konstitutsiyaga kiritildi. Shu bilan birga Afg'oniston o'zbek matbuoti 1978-yili "Yulduz" gazetasining vujudga kelishi bilan boshlandi. Yulduz gazetasidan boshqa Afg'oniston matbuotida bir qancha gazeta va jurnallar ham nashr etilgan. Jumladan: ilk gazetalar ("Yulduz", "Foryob" kundaligi, "Quyosh", "To'g'ri yo'l", "Yog'du", "Chovush", "Gurash" va "Gunash"...). 2000-yildan to 2020-yilga qadar "Ulus", "Belgi", "Taxoriston", "Ko'zgu", "Ko'rash", "Ishonch", "Maymana", "Navoiy", "Vatandoshlar", "Ezgu-tuyg'u", "Oydin", "Oydini Sarpul", "Oydini Andxuy", "Oydini Foryob", "Oydini Toliqon", "Oq yo'l", "Buloq", "Aybak yo'li", "Anbar oyligi", "Chulpon haftaligi", "Aybak ko'zgusi" haftaligi, "Kengash" oyligi, "Qarash" oyligi gazetolari va ijtimoiy tarmoqlardan O'zturk darichasi va bulut veblogi boshqalardir. Maqolada shu kabi tadqiqotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: *Afg'oniston o'zbeklari, Afg'oniston o'zbek matbuoti, ilk mabuot, o'zbek gazetolari, Afg'oniston zamonaviy o'zbek adabiyoti.*

Kirish

Afg'oniston zamonaviy tarixida 1978-yil 7-aprelda bo'lgan siyosiy o'zgarishda demokratik partiya hokimiyatga erishdi, shu bilan birga, qator millatlar, jumladan, Afg'oniston o'zbek xalqining madaniyati tarixida birinchi bo'lib matbuotda so'z erkinligi e'lon qilindi. Bu voqea va o'zgarishlar, o'zbek adabiyotining rivojlanishiga sabab bo'ldi. Omillardan biri, o'zbek tilida matbuot va radioning shakllanishi ko'plab o'zbek shoir va yozuvchilarining she'r va yozuvlari alohida kitob shaklida chop etilishiga hamda adabiyot taraqqiyotiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. 2001-yildan keyin Afg'onistonda siyosiy-ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar, yuzaga chiqib, yangi demokratik davlat yuzaga keldi. Shu bilan birga, kons-titutsiya 2003-yilning mart oyida tasdiqlandi. Uning 16-moddasida mamlakatda o'z hududlarida ko'pchilik so'zlashayotgan tillar uchun-

¹ *Hasamuddin Hamdard* – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti.

E-mail: hasamuddin.hamdard@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-0914-6028

Iqtibos uchun: Hasamuddin Hamdard. 2024. "Afg'oniston o'zbek tili va adabiyotiga matbuotning ta'siri". *O'zbekiston: til va madaniyat* 1: 77 – 86.

chi rasmiy til sifatida talqin etildi. Uchinchi rasmiy tillar amalda qanday qo'llanilishi qonun orqali belgilanadi deb qayd qilingan. Qonunning ushbu moddasida, jumladan, o'zbek va turkman tillari ham uchinchi rasmiy til sifatida kiritildi.

O'zbek tiliga rasmiy maqom berilgani, sirtdan qaralgan bo'lsa ham, bu so'zlar ancha jozibador va adolatli bo'lib ko'rinadi, ammo amalda sezilarli hech qanday ish olib borilmagan. Davlat bu sohada rasmiy ish olib bormasa-da, o'zbek zamonaviy adabiyoti yangi bir oqim shaklida o'sib bordi. Buning sababi, o'zbek tilida jon kuydirib qalam tebratayotgan ijodkorlardir. Ularning adabiy ishlari uchun davlat tomonidan hech qanday mukofot va rag'bat ko'rsatilmadi, shunday bir og'ir vaziyatda ijod etib, moddiy qiyinchiliklar bilan o'z asarlarini nashrdan chiqardilar.

Bu davrning adabiyot mahsuli o'zbek qalamkashlarining himmatlari va ona tiliga bo'lgan aloqasiga bog'liqdir. Ushbu yillarda yuzdan ortiq kitob Afg'oniston turklari tomonidan chop etiladi va yuzlarcha ilmiy-tadqiqiy va adabiyot maqolalari nashriyot va gazetalarda chop etildi. Bu Afg'oniston zamonaviy adabiyotining boshlang'ich davri bo'lib, 20-asrga taqaladi. Bu tarixiy davrda o'zbek zamonaviy adabiyotida o'tmishdagi yillarning aksariyati (tanz, tazkira yozish, folklorshunoslik, turkiy qomusnoma va dostonlar yozish, haftalik va oyliklar nashr etish, madaniyat uyushmalarini qurish, she'r va yangi til va tasvirlarni kashf etish va nasriy yozuvlarda ham yangi me'yor va adabiy maktablardan foydalanish va boshqalar) ko'zga tashlanib, o'zbek zamonaviy adabiyotining kamolot bosqichiga yo'l olishiga asos bo'ladi [Oltoy 1994, 2].

Afg'onistonda 1919-yildan keyingi mustaqillik sharoiti adabiyot va san'atning taraqqiyotiga muayyan ta'sir etdi. Hatto, turli xil ijtimoiy to'sqinlar tufayli bu o'lkaga O'zbekiston va boshqa qo'shni mamlakatlardan kelib yashagan o'zbeklarning zamonaviy afg'on-o'zbek adabiyotining shakllanishi va rivojida muhim ahamiyatga kasb etgani ham kuzatiladi. Ikkinchi jahon urushidan keyin, xususan, 1964-yili mamlakatda o'tkazilgan asosiy islohotlar Afg'oniston xalqlarining madaniy-ma'naviy hayotiga muayyan ijobiy o'zgarishlar kiritdi. Mahalliy millatlarning milliy shuurida jiddiy ijobiy o'zgarishlar yasadi. Lekin 20-asrning 50-yillarigacha bo'lgan davrda Afg'onistondagi ijodkor o'zbeklar ko'proq mumtoz adabiyot an'analari sodiq ravishda Alisher Navoiy, Bobur va Mashrab ijodida yuksaklikka ko'tarilgan. G'azallar, ruboiylar, muxammas, masnaviy singari janrlar doirasidan tashqariga chiqmay ijod qilib kelganlari ham ma'lum. Ularning she'riyatiga xos xususiyatlarini

o'rganishda hisobga olinishi zarur bo'lgan omillar talaygina.

Aynan uzoq va boy tarixga ega bo'lgan mumtoz o'zbek she'riyatiga qattiq bog'lanib qolgan an'anaviy yo'nalishdagi ijod namunalarining aksariyat qismi zamonaviy o'zbek adabiyotining kekxa avlodlari Mahjur Michanxel, Qodiri Palangpush, Cho'x xalxa, Marviy, Tarxoniy, Abdurashid maxdum Chustiy, Qoriy Sharafuddin Sharaf, ustod Qurbat Komil Foryobiy, Nafir Totor, Ulobiy, Xayri va boshqalarning ijodiga xos bo'lib, ularning adabiy va ilmiy asarlari xalq orasida keng tarqalgan va mashhur bo'lgan.

Bu avlod haqida so'z yurutilganda, ta'kidlash joizki, ularning bir qismi O'zbekistondan muhojir bo'lgan va mahalliy o'zbeklar qatori 20-asrning birinchi yarmidagi Afg'oniston o'zbek adabiyoti rivojlanishiga salmoqli hissa qo'shgan shoir va adiblardir.

Shu o'rinda bir necha yirik shoir vatandoshlarni eslab o'tish joiz. Bular orasida, avvalo, vatandoshlarimizdan, yirik shoir Sharafuddin Sharafni eslash o'rinlidir. Afg'oniston o'zbeklari orasida "Domla Bedil Toshkendi" nomi bilan mashhur bo'lib, Toshkentda tug'ilib, so'ng Buxoro madrasasida tahsil oladi, va o'z vaqtida mashhur O'zbekiston ma'rifatparvar, adab va jamoa arboblari, Behbudiy va Munavvar qorilar bilan yaqin munosabatda bo'lgan. Sharafuddin Sharifning barcha g'azal, muxammas, ruboiy va boshqa she'rlari o'zbek mumtoz she'riyati an'analari bilan hamohangdir [Rosix 2003, 126].

Shoir Muqimiy Andxuy ham garchi Afg'onistonning Andxuy tumanida tavallud topgan bo'lsa-da, asosiy tahsilini Buxoroda, madrasada olgan. Bu shoir ham o'zbek mumtoz adabiyoti an'analarni davom ettirgan holda dariy tilida ham she'rlar yozgan zullisonayn shoirdir. Toshkentda tug'ilib, Buxoroda tahsil olib, keyin 22 yoshida Afg'onistonning Andxuy shahrida kelib qolgan [Abdulloyev 1997, 234].

Ushbu jarayonlar Afg'oniston bilan chegaralanib qolmay, balki Afg'onistondan tashqaridan ham davom etdi. Ushbu millatning taniqli yozuvchi va shoirlari o'zbek va dariy tillarida turli sohalarda o'zlaridan sermahsul asarlar qoldirdilar. O'zbek yozuvchilari va shoirlari o'z asarlarini turli janr va shakllarda yozib gazetalar, jurnallar va turli ommaviy axborot vositalari orqali nashr etdilar. Biz Afg'oniston o'zbek adabiyotining bu bosqichida (muhojirlik adabiyotining izlarini kam bo'lsa ham topa olamiz. Bu ijodlar ko'proq she'r sohasini o'z ichiga oladi. Demak, yozuvchilarining badiiy, tadqiqiy, tanz, tarixiy folklor va bolalar uchun yaratilgan asarlari ham oz emas. Biroq she'riy to'plamlar ko'proq nashr etildi.

Adabiyot va madaniyatda faqatgina she'riy va nasriy asarlar nashr bo'lishiga qaramay, Afg'oniston matbuotida o'zbek tilida turli jurnal, gazeta va jaridalar bosildi. Undan tashqari radiolar orqali o'zbek tilida oz bo'lsa ham nashr etib keldilar.

Hozirgi kunda she'r va nasrda qalam tebratayotgan va ijodiy ishlar bilan shug'ullanayotgan afg'onistonlik qalamkashlar ustoz Muhammad amin Matin Andxuiy, ustoz Solih Muhammad Rosix, Shafiqa Yorqin, ustoz Nazar Muhammad xon, ustoz Muhammad Olim Labib, ustoz Muhammad Ashraf Azimi, Muhammad Halim Yorqin, Azizulloh Aral, Zikrulloh Ishonch, Nurulloh Oltoy, Toshqin Bahoiy, Rahim Ibrohim, Muhammad Olim Kuhkan, Muhammad Kozim Aminiy, Gul Ahmad Tonish, Solih Muhammad Hassos, Farishta Bigum, G'alomsaxi Vakilzodah, Aminulloh Noyil Xonkeldi va boshqalar o'nlab yozuvchilarimiz so'nggi davr va sharoitning natijasidir. Keyingi paytlarda ushbu yozuvchilar tomonidan xilma-xil o'zbek adabiyotining ijod namunalari yaratildi. Lekin mazkur adabiyot namunalari hali oz bo'lsa ham dunyo bo'yicha o'zbek adabiyotida o'z o'rnini egallashga harakat qilmoqda [Aminiy 2009, 10-11].

O'tgan yillarda Afg'oniston matbuotida eng mashhur gazeta "Yulduz" gazetasi edi. Afg'onistonda radio va televizion dasturlarida esa boshqa tillar qatorida o'zbek tiliga ham vaqt ajratildi. Afg'oniston matbuotida "Yulduz" gazetasidan keyin 2000-2020-yillar orasida o'zbek tilida gazetalar nashr etildi. Jumladan, Mozori Sharif shahrida Milliy islomiy junbish partiyasining gazetasi "Nidoi islom", "Ravzanai umid" va "Junbish" va Muhammad Olim Labib mudirligida "Yog'du" va "To'g'ri yo'l" gazetalari, shuningdek, "O'lka", "Vatandoron" va "Payomi jumhuriyat" gazetalari, "Andxuy" jurnali "Mlliyathoye birodar" jurnali [Yorqin 2022, 4-5].

"Foryob" va "Javzijon" gazetalarining o'tgan yillarda o'zbek tili va adabiyoti uchun faoliyatlari maqtovgga sazovor va tavsifga loyiqdir. O'zbek yozuvchilarining faoliyati faqatgina Afg'onistonga taqalib qolmay, balki Afg'onistondan tashqarida ham ko'zga ko'rinarlidir. Jumladan, Milliy islomiy junbish nashri bo'lmish "Sav'ot" gazetasi Burhonuddin Nomiq boshchiligida, Mozori Sharifda Rahim Ibrohim boshchiligida va Pokistonda Muhammad Olim Kuhkan boshchiligida "Chovush" jurnali va shuningdek, "Qolin" jurnali hamda Germaniyada "Paymon" jurnali va "Jahish" gazetalari e'tirof etish mumkin. Shuningdek bu muddatda turkiy xalqlarning tarixi, madaniyati va adabiyotiga tegishli kitoblar, she'riy to'plamlar va risolalar o'zbek yozuvchilari tomonidan turli o'zbek shevalarda nashr etilgan [Tuniq 2009, 121-125].

Zohirshoh davridan keyin Afg'oniston milliy radiosi va televideniya ko'rsatilishi to'xtatilgan o'zbek ko'rsatuvlari yana efirga uzatila boshlandi. Biroz vaqt o'tgach, Afg'oniston fanlar akademiyasida o'zbek tili bo'limi ochilishi bilan madaniy taraqqiyot davom etdi. 1983-yilda Kobul universitetining san'at va fan fakulteti tarkibida o'zbek tili va adabiyoti kafedrasini ochildi. Bu o'zgarishlardan so'ng Afg'oniston Milliy ta'lim vazirligiga qarashli Millatlar Bosh boshqarmasi tarkibida o'zbek va turkman bo'limlari faoliyat ko'rsata boshladi. Bu bo'limlarning mehnati va sa'y-harakatlari bilan darsliklar oltinchi sinfgacha bo'lgan ta'lim bosqichi uchun tayyorlandi. Bundan tashqari, Afg'oniston shimolidagi o'zbeklar yashaydigan hududlarda ham maktablar ochila boshladi. Bu ishlanmalar yoshlarning bilim olishi, ko'plab yosh shoir va yozuvchilar yetishib chiqishiga zamin yaratdi.

1979-1990-yillar orasida Amir Alisher Navoiy madaniy uyushmasi, Afg'oniston fanlar akademiyasi, Afg'oniston qavmlar va qabilalari vazirligi va Afg'oniston yozuvchilari uyushmasi tomonidan va Abdulg'affor Bayoniy harakati bilan Navoiyning "Xamsa"si, Xondamirning "Makorimul-axloq" kitobi, Oyxon Bayoniy harakati bilan "Zendagoniye siyosiye Amir Alisher Navoiy", "O'zbek shoir-lari" va "O'lkam bahori" kitoblari; Muhammad Yaqub Vohidiy Javzjoniy harakati bilan Navoiyning "Muhokamat ul-lug'atain" va Mahub ul-qulub" asarlari nashr etildi. Shuningdek, Shafiqa Yorqin va Halim Yorqin tomonidan ushbu yillar mobaynida va undan keyingi yillarda nashr bo'lgan "Turkiy otlar so'zligi", "Simoye Alisher Navoiy", "Boburiy xat", "Zahiruddin Muhammad Bobur devoni", "Nodira va she'rhoiy u", "Mavlono Jalolluddin Muhammad Balxiy ruboiylari", "Yangi rais ham keldi", "Xat va alifboye turkiy-o'zbeki", "Barghoi az torixi o'zbekon Afg'oniston", "Bozihoye omiyonai o'zbekoni Javzjon", "O'zbek lug'atnomasi", "Boburga armug'on", "Bobur manguligi", "Nay tilmoji kitoblari", Muhammad Azim Azimiy Sarpuliyning "She'rlar devoni", "Nisobusabyon", "Qavoyidulquron", "Bo korvoni bedil" kitoblari, Abdulhakim Shar'iy Javzjoniyning "Yangi zamon taronalari" va "Yashasin partiya", "Aburayhon Albiruniy" va "Omu daryo" she'rlar to'plami, Muhammad Amin Matin Andxuyning "Ko'ngil so'zi", "Bog'i lolapush", "Dudmoni sodot", "Gulshani quds", "Marzi xurshid", "Kosai chubin", "Sham'iy bar Mazori xomushon", "Ononiy ki dar Andxuy va joygoh tarixi on" va "Chehrahoye barozanda Andxuy", "Mururiy bar sangnabashtaho" kitoblari va yozuvchi Abdulloh Kokarning "Andishmandi pishtoz", "Teymuriyoni Hirot", "Aburayhon Albiruniy", "Shahanshoi suxan-

var”, “Amiri donishmand”, “Sharh majmu’ai gul”, “Shahri salotin”, “Shaxsiyati madaniy Zahiruddin Muhammad Bobur”, “Mahd teymuriyoni Hirot”, Ashraf Azimiyning “Ulug’ zafar” va “Yosh to’lqini” she’riy to’plami, Muhammad Olim Labibning “So’z injulari”, “Torixi muqimxoniy”, “Fidirolizim”, “Tuyg’ularim qayg’ularim”, “Mavlono Lutfiy Hiraviyning hayoti va adabiy merosi”, “Pujuhishi dar naqdi adabiy”, Muhammad Karim Nazihiy Jilvahning “Jilvahhoiy az ashori jilvah”, Abdulsalom Osimning “Yangi ochilgan gullar”, “Chagana gullar” asarlari, Burhonuddin Nomiqning “Torixi adabiyoti turkiy-o’zbekiy” tarjima asarlari, Muhammad Is’hoq Anvarning “Charog’i zendagi” she’riy to’plami, Said Yaqub Tolining “Sangar sesi” she’riy to’plami, Fotima Rasuliyning “Tanz to’plami”, Muhammad Kozim Aminyning harakati bilan ijod bo’lgan “Vatanni eslab”, “Ranginkamon”, “Tazkirai shu’aroye Javzijonon”, Homid For-yobiy kitoblari, va Mirzo Ulug’ bek madaniy uyushmasi tomonidan nashr etilgan “Boborahim Mashrab”, “Xojanazar Huvaydo”, Kubro Keyvonning “Oltin toj” she’riy to’plami va “Dar intizor sahar” she’riy va nasriy asarlari Javhariyning “Devoni ibni yamin” asari, Abdurrahmon Mu’allimning “Bibiyoni pokdoman” asari, Abdulhay Habibiyning “Amir Alisher Navoiy” nomli pashtu tilida yozgan tadqiqiy asari, Asadulloh Valvolijiyning “Mehr va musahhaf”, “Sarzamini oboiyam turon” kitoblari, Rahim Ibrohimning “Chumchuqcha” hikoyalari va Nurulloh Oltoyning “O’zbek lug’atnomasi”, Abdurrahim Ma’sumiyning “Eski tariximiz” va “Kal o’g’lon” asarlari, Muhammad Umar Alim Bayotning “Javzijon dar sad soli guzashta” asari, Toshqin Bahoiyning “Pupi qush” va “Suloq” kitoblari, Muhammad Rafiq Qodiriyning “Shir va shakar” she’riy to’plami, Gul Ahmad Tonishning “Yurak nag’masi” she’riy to’plami, Intizori Javzijoniyning “Gulshan ichrah” she’riy to’plami, Faizulloh Aymoqning “Xalq durdonalari”, Solih Muhammad Hasosning “Sabzi man” va “Zarbulmasallar” asarlari va Orif Usmon bilan Abdulhamid Otifning “Xalq tafakkuri” kitobi, Abulasfor Balxiyning “Dudmoni turk-o’zbek” kitobi va Hidoyatulloh Hidoyat harakati bilan nashr bo’lgan “Huvaydo devoni”, Haqiriyning “Ko’ngil navosi” va “Ezgu niyat” nomli she’riy to’plamlari va “Armag’oni junbish”, “Shajarayi tarokima”, “Devoni xoni xonon Bayram xon”, “Torixchai muxtasari fir’avniyon” va shunga o’xshash o’ndan ortiq she’riy to’plamlar va tadqiqiy-nasriy asarlar o’tgan o’ttiz yilda Afg’onistonda nashr etilgan [Aminiy 2009, 4].

Ozodlik operatsiyasidan so’ng Afg’onistonda Tolibon rejimi tugatilib, yangi davr boshlandi. Bu yangi davrda 2001-yil 27-noyabrda Bonnda bo’lib o’tgan yig’ilishda tomonlarning kelishuvi bilan Hamid Karzay Afg’onistonda barqarorlikni ta’minlash va

mamlakatni boshqarish vazifasiga tayinlangan edi. Vaqtinchalik hukumat tomonidan 2003-yilda tayyorlangan konstitutsiyaning o'n oltinchi moddasida mamlakatda so'zlashadigan tillar o'z mintaqalarida rasmiy tillar sifatida belgilangan. Bu tillar ichida o'zbek tili o'z mintaqasida uchinchi davlat tili sifatida qabul qilingan. Afg'oniston o'zbek hunarmandlari bu erkinlikdan yana bahramand bo'lib, jonlana boshladi. Qisqa vaqt ichida ijtimoiy, siyosiy, adolatsizlik va, ayniqsa, qullikka mahkum etilgan insonlar ruhi haqida o'nlab asarlar yaratildi.

Milliy ma'naviyatni shakllantirishga kirishgan iste'dodli ijodkorlar o'z g'oya, mulohazalarini jamiyatga yetkaza boshlaydi. Bu davr adabiyotida Janubiy Turkistonning bitmas-tuganmas musibatlarini tushunish va tushuntirish, xalqni birdamlik va erkinlikka yetaklash, mintaqaviy muhokama qilinadigan mavzular xalqning jaholatdan turli xurofotlardan yiroqlashishi, zulmdan qutulishi va bu yo'lda kurash olib borishidir. Bu davrda yozilgan asarlarda yana hayot sirlari ochila boshladi. Adabiyotda kishilarning ichki dunyosiga qiziqish, ularning dardiga sherik bo'lish tuyg'usi kuchaydi. Shu boisdan ham asarlarda psixologik tahlillar kuchayib, asarlar dramatik xususiyat kasb etgan. Adabiyotda yana realistik tamoyillar kun tartibiga olib chiqildi, shakl va uslub rang-barangligi uchun imkoniyatlar yuzaga keldi.

Boshqaruvdagi o'zgarishlar va jamoatchilik huquqlari doirasida, ham ijtimoiy, ham siyosiy hayotdagi o'zgarishlarning yutuqlaridan biri gazeta va jurnallar ekanligini ta'kidlash kerak. 2003-yildan boshlab Kobul shahrida bir qancha xususiy, davlatga tegishli gazeta va jurnallar fors va o'zbek tillarida chiqa boshladi. Shuningdek, Afg'oniston "Qardosh xalqlar vazirligi" tomonidan nashr etilayotgan "Vatandaron" gazetasi, "Mamlakat" va "Payomi Cumhuriyet" nomli gazetalar, bir qancha ishbilarmonlar va deputatlar tashabbusi bilan siyosiy, adabiy va diniy mavzularni yorituvchi maqolalar va tadqiqotlarni nashr etdilar.

Bu davrlarda afg'on-o'zbek adabiyoti shaklidagi o'zgarishlar nasriy janrlarda ham ko'rindi. Afg'onistondagi bu o'zgarishlar uzoq yillar bosim ostida bo'lgan va so'nggi o'ttiz yilda katta taraqqiyot ko'rsatgan o'zbek adabiyoti nafaqat Afg'oniston chegaralari ichida qolib, balki Afg'onistondan tashqarida ham davom etib, ko'plab o'zbek ziyolilari tarbiyasiga ta'sir ko'rsatdi. Afg'oniston o'zbek ijodkorlari fors tilida, xususan, o'zbek tilida asarlar yozishni ham e'tibordan chetda qoldirmadilar. 2001-yildan beri ularning yuzlab adabiy, tarixiy kitoblari, ilmiy maqolalari alohida nashr etilgan.

Bundan tashqari, Afg'onistonlik o'zbek rassomlarining asarlari gazeta, jurnal yoki turli internet sahifalarida chop etilgan va e'lon qilinishda davom etmoqda [Kuhkan, 2020:10].

Bundan tashqari, o'tgan o'ttiz yil mobaynida bu kitoblar va asarlardan boshqa turli jurnal va gazetalar hamda risolalar nashr bo'ldi. Kobulda "Amir Alisher Navoiy" madaniy uyushmasi, Mazori Sharif shahrida "Mirzo Ulug'bek" madaniy uyushmasi, shuningdek, Kobul shahrida "Oydin" va "Turon" madaniy anjumanlari va boshqa madaniy va adabiy ishlar bo'lib o'tdi. 1981-yil Kobul universitetida til va adabiyot fakultetida "O'zbek tili" kafedrasini ochildi. Balx, Foryob, Javzijon va Toxor viloyatlarida ham "O'zbek tili" kafedralari ochilib mingdan ortiq talabalarni tarbiyalab jamiyatga taqdim etgan [Vakilzoda 2022, 2-3].

Aytish joizki, o'tgan yigirma yil davomida o'zbeklarning tili va bu tildagi ommaviy axborot vositalari, televidion, radio, jurnal va gazeta hamda ijtimoiy tarmoqlarining o'zbek tili va adabiyotiga ta'siri to'g'risida so'z yuritdik. O'zbek matbuotining, o'tgan yigirma yilda o'zbek tili va adabiyotiga ta'siri eng kuchli va yuqori darajada bo'lgan. O'zbek matbuoti Afg'oniston o'zbek tili va adabiyoti rivoji va yuksalishi, qolaversa, adabiy tilning shakllanishi va rivojlanishi uchun ulkan madaniy hodisa bo'lib xizmat qilgan. Matbuot vujudga kelishi bilan birga maorif, oliy o'quv yurtlari, ilmiy va tadqiqot ishlariga tegishli muassasalar hamda radio va televidion idoralarida ham o'zbek tiliga bog'liq tarmoqlar va bo'limlarning ochilishi quvonarli edi. Shu bilan birga, turli she'riy to'plamlar, xalq og'zaki ijodi namunalari, mumtoz adabiyotimiz namunalari va ko'p jildli maktab o'quv kitoblarining nashr etilishi, turli ilmiy va adabiy seminarlar, konferensiyalar va mushoiralar o'tkazilishi, tilimiz rivojlanishi uchun turtki bo'ldi [Toshqin 2022, 1-2].

Aytish lozimki, bu jarayonda o'nlaracha yetuk shoir va yozuvchilar yetishib chiqdi. Butun ijodlari matbuotda nashr etilib, o'zlari matbuotning kengash va yig'inlarida, buyuk shaxsiyatlar orqali, o'z tili va adabiyotining yuksalishi va boyishiga xizmat qilganlari uchun yuksak darajada e'tirof etilib mukofotlangan. Qolaversa, bir qancha yoshlarni o'z ona tilini yaxshi o'rganib, bu til va adabiyotning rivoji va ravnaqi uchun qo'shni o'lkalarning yuksak o'quv bilim yurtlariga yuborildi [Sirdosh 2018, 23-25].

Xulosa

O'zbek matbuoti o'zbek tili va adabiyoti rivoji va yuksalishi, qolaversa, adabiy tilning shakllanishi va rivojlanishi uchun

ulkan madaniy hodisa bo'lgan. Matbuot yuzaga kelishi bilan birga ta'lim, oliy o'quv yurtlari, ilmiy va tadqiqiy ishlarga tegishli institutlar hamda radio va televizion idoralarda ham o'zbek tiliga oid tarmoqlar va bo'limlarning ochilishi quvonarli bo'lgan. Turli she'riy to'plamlar, xalq og'zaki ijodi namunalari, mumtoz adabiyotimiz namunalari va maktab o'quv kitoblarining nashr etilishi tilimiz rivojlanishi uchun turtki bo'ldi. Shuningdek, ushbu muddat orasida turkiy xalqlarning tarixi, madaniyati va adabiyotiga tegishli kitoblar, she'riy to'plamlar va risolalar o'zbek qalamkashlari tomonidan o'zbek tiliga turli shevalarda nashr etilgan.

Shuni aytish lozimki, hozirgi vaziyat va siyosiy o'zgarishlardan keyin, matbuotimizni boshqa yo'llar orqali o'tgan qirq-ellik yil mobaynida qo'lga kiritgan yutuqlarimizni saqlash va davom ettirish kerak. Afsuski, hozir bu masalalar e'tibordan chetda qolib kelmoqda.

Adabiyotlar

- Aminiy Muhammad Kozim, *Afg'oniston Turkiy Matbuotining Qisqacha Tarixi*. 2005. Bayoniy Madaniy va ijtimoiy veblogi: (www.bayanifoundation.com).
- Oltoy, Nuro'lloh, *bu millatning egasi bormi?* 1994. Bulut veblogi, (www.bayanifoundation.com).
- Sirdosh, Abdulg'afur. 2018. *O'zbek tili badiiy nasrining kro'nulujisi*, Javzijon Universiteti, O'zbek tili va adabiyoti bo'limi. s. 23-25.
- Toshqin, ustoz Abdulloh. 2022. *Yulduz Jaridasining Tarixchasi*, Bulut veblogi: (<http://bayanifoundation.blogfa.com/post/409>)
- Tuniq, Jamshid Sabot. 2009. *Afg'oniston O'zbek zamonaviy adabiyoti va shoirlari*, Mazori Sharif.
- Vakilzoda, G'ulomsaxi. 2022. *O'zbek tili va adabiyoti o'tgan uch daha mobaynida*, Bulut veblogi, (www.bayanifoundation.com).
- Yorqin, Muhammad Halim, *Afg'oniston O'zbek badiiy nasrining kro'nulujisi* Bayoniy ijtimoiy va madaniy veblogi: (www.bayanifoundation.com).

The Influence of the Press on the Uzbek Language and Literature of Afghanistan

Hasamuddin Hamdard¹

Abstract

With the establishment of a democratic state in Afghanistan, freedom of speech and press was included in the constitution. At the same time, the Afghan Uzbek press began in 1978 with the establishment of the “Yulduz” newspaper. Apart from Yulduz newspaper, several newspapers and magazines are also published in the Afghan press. Including: first newspapers (Yulduz, Foryob diary, Sun, Toghri yol, Yogdu, Chovush, Gurash and Gunash...). From 2000 to 2020, Ulus, Belgi, Takhoristan, Mirror, Korash, Trust, Maymana, Navoi, Compatriots, Ezgu-Tygu, Aydin, Aydini Sarpul, Aydini Andhuy, Aydini Foryob, Aydini Taliqon, Aq Yol, Bulak, Aybak Yoli, Anbar Monthly, Chulpon Weekly, Aybak Kozgusi Weekly, Kengash Monthly, Karash Monthly newspapers and other social networks are Oz-turk Darica and Cloud Weblog. The article covers such studies.

Key words: *Uzbeks of Afghanistan, Uzbek Press of Afghanistan, The First Press, Uzbek Newspapers, Modern Uzbek literature of Afghanistan.*

References

- Aminiy Muhammad Kozim, *Afg'oniston Turkiy Matbuotining Qisqacha Tarixi*. 2005. Bayoniy Madaniy va ijtimoiy veblogi: (www.bayanifoundation.com).
- Oltoy, Nuro'lloh, *bu millatning egasi bormi?* 1994. Bulut veblogi, (www.bayanifoundation.com).
- Sirdosh, Abdulg'afur. 2018. *O'zbek tili badiiy nasrining kro'nulujisi*, Javzijon Universiteti, O'zbek tili va adabiyoti bo'limi. s. 23-25.
- Toshqin, ustoz Abdulloh. 2022. *Yulduz Jaridasining Tarixchasi*, Bulut veblogi: (<http://bayanifoundation.blogfa.com/post/409>)
- Tuniq, Jamshid Sabot. 2009. *Afg'oniston O'zbek zamonaviy adabiyoti va shoirlari*, Mazori Sharif.
- Vakilzoda, G'ulomsaxi. 2022. *O'zbek tili va adabiyoti o'tgan uch daha mobaynida*, Bulut veblogi, (www.bayanifoundation.com).
- Yorqin, Muhammad Halim, *Afg'oniston O'zbek badiiy nasrining kro'nulujisi* Bayoniy ijtimoiy va madaniy veblogi: (www.bayanifoundation.com).

¹Hasamuddin Hamdard – doctoral student of Alisher Navo'i Tashkent State university of Uzbek language and literature.

E-mail: hasamuddin.hamdard@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-0914-6028

For citation: Hasamuddin Hamdard. 2024. “The influence of the press on the Uzbek language and literature of Afghanistan”. *Uzbekistan: Language and Culture* 1: 77 – 86.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago:

Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

IZOHLAR

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.03.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.

"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.

Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.